

Бер. ут.
А-92
39917

ՀԱՅ ՄԻՋԱԿԱՌԱՅԱՆ ՏԱՐԻ

Մ Շ Ա Կ Ո Ւ Մ
ԶԱՅՆԻ ԵՎ ԵՐԳԵՆՈՆԻ
ԿԱՄ ԴԱՇՆԱՄՈՒԹԻ ՀԱՄԱՐ
ՌՈԲԵՐՏ ԱԹԱՅԱՆԻ

РОБЕРТ АРШАКОВИЧ АТАЯН
АРМЯНСКИЕ СРЕДНЕВЕКОВЫЕ ТАГИ

Обработки для голоса и органа
или фортепиано

(На армянском языке)

Издательство „Айастан“, 1972

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Տաղերը անցյալի հայ բանաստեղծական-երաժշտական ժառանգության կարկանդակն են: Տաղերի բանաստեղծության և երաժշտության ակունքներն ընկած են վաղագույն ժամանակների ժողովրդական ստեղծագործության մեջ, 10-րդ դարից սկսած դրանք նոր վարճացում են ապրել նաև որպես նյութասիրտ արվեստի գործեր:

Պրոֆեսիոնալ արվեստի մեջ տաղերի ժանրի երևան գալը կապված է եղել այն ժամանակաշրջանում հայ մշակույթի բոլոր բնագավառներում տեղ գտած աշխարհիկ մտածողության բուռն զարթոնքի հետ: Գրիգոր Նարեկացին իր տաղերով ձևավորել է միջնադարյան բանաստեղծության այդ տեսակի (հիմնականում նրա հոգևոր տարատեսակի) ժանրային հատկանիշները, հենց նրա մի շարք ոտանավորներն էլ իր ժամանակ երգի են դրվել. երգվել են: Տաղերի ժանրը հայ ժողովրդական և պրոֆեսիոնալ երաժշտական ստեղծագործության մեջ գոյատևել է մինչև ուշ միջնադարը:

Երաժշտական առումով տաղերն իրենցից ներկայացնում են խոշոր վոկալ մոնոդիկ պիեսներ, բազմապես թեմաներով և զանազան բնույթի՝ քնարական, հայեցողական, վիպական, դրամատիկական տարրերով հագեցված և այլն:

Կան աշխարհիկ և հոգևոր տաղեր: Աշխարհիկ տաղերում արտացոլված են միջնադարյան քաղաքացու կյանքը, կենցաղն ու հոգեկան տվյալները: Սրանց մեղեդիները ձևով և բովանդակությամբ համեմատաբար պարզ են: Հոգևոր տաղերում կան զուտ կրոնական բովանդակության նմուշներ, որոնք պատկերում են Քրիստոսի կյանքն ու տնօրինությունները (ըստ էության՝ չարի և բարու պայքարը), և այնպիսիները, որոնց մեջ կրոնականը ոչ այնքան բովանդակություն է, որքան արտահայտման միջոց (հաճախ իսկ այլաբանություն), երբեմն էլ դրսևորված է միայն խորագրում կամ եզրափակող փառաբանության մեջ: Այս երկրորդ խմբի հոգևոր տաղերում առկա է իրարափակող փառաբանության մեջ: Այս երկրորդ խմբի հոգևոր տաղերում առկա է իրական կենսագրողություն, մեծ տեղ է հատկացված մասնավորապես բնության և մարդկային գեղեցկության գովերգմանը: Բանաստեղծության բովանդակության այսպիսի յուրահատկությունը, որ շատ բնորոշ է մանավանդ Նարեկացու մի շարք տաղերին, բնականորեն անդրադարձել է նաև նրանց երաժշտության վրա, ինչի շնորհիվ զգալիորեն լայնացել է այդ խմբի տաղերի երաժշտական-կերպարային, հուշական շրջանակը, դրանք ավելի ևս արժեքավոր են դարձել:

Հոգևոր տաղերի մեղեդիները համեմատաբար բարդ են, հաճախ համերգային բնույթի: Կանոնական երգեր չլինելով, դրանցում հոգևոր երաժշտության ձայնային սկզբունքը խստորեն չի կիրառված: Դրա փոխարեն մեծ նշանակություն է ստացել բուն մեղեդիական զարգացման սկզբունքը: Լադային և ելեջային զարգացման ապատության հետևանքով հոգևոր տաղերը ձևի տեսակետից ևս, կանոնական երգերի հետ համեմատած, ընդարձակ են ու բազմազան:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ հոգևոր տաղերի մեղեդիական արվեստն ամբողջությամբ կրում է միջնադարի հայ քաղաքային ժողովրդական, մասնավորապես՝ գուսանական երաժշտության նշանակալից ազդեցությունը: Հիրավի, նրանց երաժշտության լադային հիմքի ընդարձակությունը համարձակ վարտողությունները, խրոմատիկմի՝ որպես հոգեբանական ինքնաարտահայտման միջոցի կիրառումը, շարականների և հոգևոր երաժշտության այլ տեսակների ելեջային-կշռության սահմա-

նափակության հաղթահարումը, հնչյունածավալի լայնարձակությունը և նվագարանային բնույթի վիրտուոզ դարձվածքների օգտագործումը՝ այս բոլորը գուսանական երաժշտությանը բնորոշ երևույթներ են, որ անցել են տաղերի մեջ, ինչպես նաև՝ ուշ ստեղծված կամ 12-րդ դարում վերանայված շարականների մեջ:

Հայկական տաղերի մեղեդիները, նրանց կատարելության, գեղեցկության և նրանցում արտահայտվող տրամադրության խորության պատճառով, հաճախ համեմատում են Բախի ու Հենդելի վոկալ կամ նվագարանային արիաների հետ:

Տաղերի մի զգալի մասը, ինչպես ասացինք, պրոֆեսիոնալ ստեղծագործության արգասիք է: Դրանցից շատերը ժամանակին ձայնագրվել են խաղերով: Սակայն, վերջին մի քանի հարյուր տարիների ընթացքում, երբ կորսվել է խաղերը կարդալու բանալին, դրանք սերնդից սերունդ բերանացի են փոխանցվել, շատ տաղեր էլ, որպես հնչող նյութ, մեզ չեն հասել: Չասած այն մասին, որ այդ մեղեդիներն իրենց ստեղծման պահին իսկ մոտիկ են եղել որոշ տեսակի ժողովրդական երգերին, այս բերանացի գոյատևման ընթացքում ևս դրանք հաղորդակցվել են ժողովրդական երաժշտությանը, ենթարկվել հղկման և հարդարման, ինչին ենթարկվում են բոլոր ժողովրդական երգերը, որ նույնպես սկզբնորեն ստեղծված են անհատների կողմից: Թեև տաղերի դեպքում այս երևույթը համեմատաբար սահմանափակ է եղել, այնուամենայնիվ 19—20-րդ դարերում, նոր ձայնագրության պահին, այդ տաղերն էլ իրենցից ներկայացրել են գրեթե բուն ժողովրդական ստեղծագործություններ:

Այստեղ ներկայացվող վեց տաղերից հինգի մեղեդիները՝ «Սայլն այն իջանէր», «Տիրամայրն», «Հաւուն հաւուն», «Ես ձայն վառիւծուն ասեմ» և «Հաւիկ մի պայծառ տեսի», գրի է առել Կոմիտասը: Այդ մեղեդիները հրապարակված են: «Սայլն», «Հաւուն հաւուն» և «Ես ձայն վառիւծուն ասեմ» Գրիգոր Նարեկացու բանաստեղծություններն են: «Ո՛ւր ես, մայր իմ»-ը, որ «Տիրամայր»-ի հետ հարց ու պատասխանի սկզբունքով զույգ է կապմուն, նոր ժամանակների երգ է, որի մեղեդին իր երաժշտական հատկանիշներով հարում է տաղերի ժանրին: Այդ մեղեդին ձայնագրել ենք ՍՍՀՄ ժող. արտիստուհի Գոհար Գասպարյանի երգածից և ձշակել:

Ընդառաջելով մեր մի շարք առաջնակարգ երգիչների մեզ հայտնած ցանկությանը, այս տաղերը մենք մշակեցինք ձայնի և երգեհոնի կամ դաշնամուրի համար, ինչպես նաև ձայնի և կամերային նվագախմբի համար Դրանք արդեն բազմիցս կատարվել են: Ներկայացվող ֆերդանակմամբ նույն այս տաղերը, որպես ընդհանրապես մեղեդիական արվեստի աչքի ընկնող նմուշներ, հնարավոր է կատարել նաև լարային կամ փողային զանազան նվագարաններով՝ դաշնամուրի կամ երգեհոնի հետ կամ մենանվագ երգեհոնով:

Ռոբերտ Աթալան

ՄԱՅԼՆ ԱՅՆ ԻՋԱՆԵՐ

Recitato, rubato, poco a poco animando

Աւելույժ պատմելով, հետզհետե ոգևորությամբ

mf

The first system of musical notation features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins with a whole rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes. The piano accompaniment starts with a half note, followed by a series of eighth and sixteenth notes. The tempo/mood markings 'mp' and 'tranquillo' are present.

ՍայԼԳ այն ի - ջա-ճէր

The second system of musical notation continues the vocal and piano parts. The vocal line includes a half note and a series of eighth and sixteenth notes. The piano accompaniment features a half note and a series of eighth and sixteenth notes. The tempo/mood markings 'p' and '3' are present.

ի Լեռ-ճէճի Մա - սեաց

The third system of musical notation concludes the vocal and piano parts. The vocal line includes a half note and a series of eighth and sixteenth notes. The piano accompaniment features a half note and a series of eighth and sixteenth notes. The tempo/mood markings 'p' and '3' are present.

եւ ի վե-րայ Գո - ռա ա - թուք եճ

կար - գեալ, եւ ի վե-րայ Գո -

poco crescendo

- րա որ - դի ար - քա - յի.

p

ա - ռա-ջի Գո - րա մահ-կուհի գե -

poco più crescendo

m.d.

- ղե - - զիկ. - որք եր -

p *mf*

- զե - - ին եւ ա սե -

p

- ին' փա՛ռք Բրիս - տո -

mf

- սի ա - մե - - Գա-զոր

First system of a musical score. The vocal line (treble clef) begins with a rest, followed by a melodic phrase. The lyrics "յա - րու - թեան:" are written below the notes. The piano accompaniment (grand staff) features a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line with dotted notes in the left hand. A dynamic marking *p* appears at the end of the system.

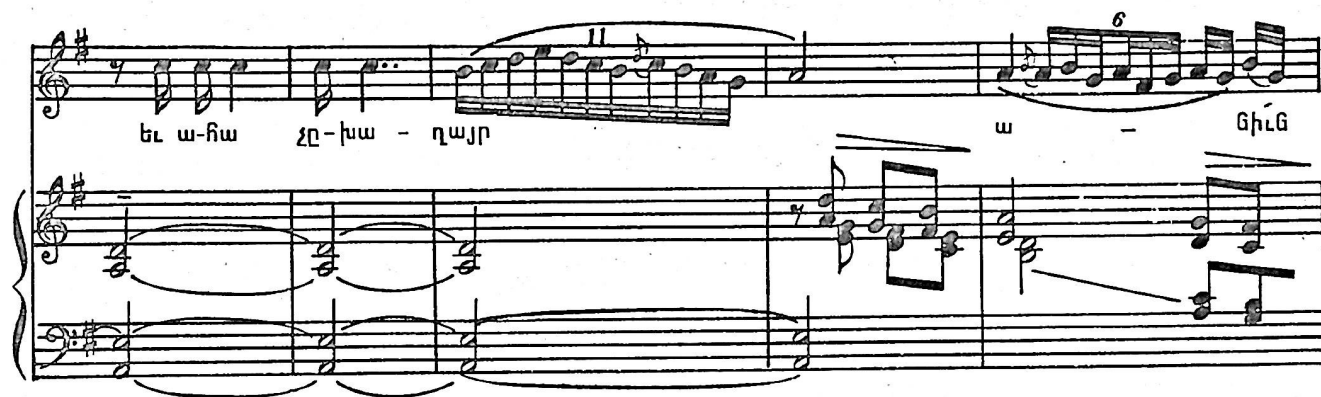
Second system of the musical score. The vocal line continues with the lyrics "Ած - եալ են, ած-եալ,". The piano accompaniment includes a triplet of eighth notes in the right hand and a bass line with a dynamic marking *p*. A slur connects the vocal line to the piano accompaniment.

Third system of the musical score. The vocal line has the lyrics "զսայ-լիկն ած-եալ, ած-եալ են". The piano accompaniment features a triplet of eighth notes in the right hand and a bass line with a dynamic marking *p*. A slur connects the vocal line to the piano accompaniment.

Fourth system of the musical score. The vocal line has the lyrics "կա - ցու-ցեալ, կա - ցու - ցեալ, եւ ա - քա". The piano accompaniment includes a triplet of eighth notes in the right hand and a bass line with a dynamic marking *p*. A slur connects the vocal line to the piano accompaniment.

First system of the musical score. The vocal line (treble clef) features a melody with a 11-measure rest and a 6-measure phrase. The lyrics are "չը 2ար - ժէր սայ - լիկն այն,". The piano accompaniment (grand staff) includes a piano (*p*) dynamic marking and various chordal textures.

Second system of the musical score. The vocal line continues with a 11-measure rest and a 6-measure phrase. The lyrics are "եւ ա-հա չը-խա - դայր ա - ցիւն". The piano accompaniment features sustained chords and moving bass lines.

Third system of the musical score. The vocal line includes a 3-measure triplet and a 3-measure phrase. The lyrics are "այն: Այն ճոր-տըն ճա - պուկ էր, ձայն ա-ծէր". The piano accompaniment includes a 7-measure rest and various harmonic support.

Fourth system of the musical score. The vocal line features a 3-measure triplet and an 11-measure phrase. The lyrics are "եզն ա - մո - լին: եւ ա-հա խա - դայր, 11". The piano accompaniment includes a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking and complex harmonic structures.

6

ա - - - - - ԳԻՆ ԿՅԵ, Ի ԳԻՆ ԳԱՅՐ Ի ԳԻՆ

11

6

սԱՅ - ԼԻԿԵ Ի ԳԻՆ եւ ճը-ռըճ-չա-ԼՈՎ ԳԱՅՐ Մը-տա - - - - - ԳԵՐ

3

3

Ե - ՐՈՒ - - - - - սա - - - - - ղԵՄ:

p

Փա՛նք

Քրիստոս

crescendo

mf

սի ա մե Ես-գոր

rit.

f

յա ռու թեան:

rit.

f

ՈՒՐ ԵՍ ՄԱՅՐ ԻՄ

Lento cantabile ed espressivo

Մորուկ եղային, խոր գգացումնայ

p

Ուր ես,

Մայր

իմ,

քաղցր

եւ

p

ս

Գոյշ.

սէր ծը

Գո.

դիր

qhu wj -

mf

- րէ: LՂ - ցաճ աչք իմ դառն ար -

p

- տաւ ուրք , ոչ գոք

crescendo

ու. Գիւ

f *dim.*

Detailed description: This is a musical score for a song, likely in Armenian, consisting of a vocal line and a piano accompaniment. The score is written on ten staves, grouped into five pairs. The vocal line is in a single melodic line, while the piano accompaniment is in a grand staff (treble and bass clefs). The music features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamics such as *mf* (mezzo-forte), *p* (piano), *f* (forte), and *dim.* (diminuendo) are indicated. Articulations like *crescendo* and *dim.* are also present. The lyrics are written in Armenian script below the vocal line. The page number 13 is in the top right corner.

որ սր - քէ: Ջուր խընդ-րե - ցի՝

p

քա - ցախ ար - քի յաճ - օ -

pp

- քի Գաղ

f *p*

ծե - րա - ցէ:

pp

ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ

Largo con dolore, rubato

անը, վեսագին, ազատ հափով

p

Տի - րա-մայ-

pp

- իրն հանդէպ որդւոյն ի խա - չին կայր

տըրտ-մա

գին

p

Եւ լը - սե-լով ըզ ծա - ռա-ւից

հա-ռաջ - մամբ լայր

գա -

լա - գին, ի փուշ պը-սա - կըն դի - տե - լով.

ողբ, կոծ. վայ տայր իւր աճ... ճին:

p *crescendo* *f*

—Ա-շա-ցըս լո՛յս,

pp

որ-դեակ իմ Յի - սո՛ւս, ես ընդ , քեզ

p

ten. ritard.

մե — ճիմ:

ten. colla parte pp

ՀԱԻՌԻՆ ՀԱԻՌԻՆ

Andante dolce e lirico

Դանդաղ, չափով, մեղմ, բնորակա՛ն

p ♩

Հա-լու՛ն
-նե՛ր

The musical score is written for voice and piano. It consists of three systems of staves. The vocal line is in the upper staff of each system, and the piano accompaniment is in the lower staff. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The tempo and mood are indicated as 'Andante dolce e lirico'. The lyrics are in Armenian.

System 1:

- Vocal staff: Starts with a whole rest, then a half note G4, a quarter note A4, a half note Bb4, and a quarter note G4.
- Piano staff: Features a continuous eighth-note accompaniment in the right hand and a bass line in the left hand.

System 2:

- Vocal staff: Continues the melody with notes A4, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, and C4.
- Piano staff: Continues the accompaniment.

System 3:

- Vocal staff: Continues the melody with notes Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, and C4.
- Piano staff: Continues the accompaniment.

Lyrics:

Հա-լու՛ն
-նե՛ր

հա
ծայ

- Լու՛ն
- նե՛ր

ալը- ճա
տատ- րա

- ցեալ դի-տե -
 - կից, սի-րա -

- լով զհե - թա Գո - սըս.
 - սնունդ. սի - թել ոյց ,

Dal ✂

2.

Գո - սըս Զայ - ոյց:

ԵՍ ՉԱՅՆ ԶԱՌԻԻԾՈՒՆ ԱՍԵՄ

Energico, con forza
Ահեղ, եռանդուն, անկասկած

f

Ա - հեղ
Ջա - մուրս

f

ծայցնս
իմ

որ ես
քա - կել

come eco

pp

ԱԼ
կա

ուայ,
մի.

սա քա-կե
գե-րե-լոցն

զա -
առ -

mf

mf

- մուրս
- Գեղ

որ
գե

ու
րե

p

- Գիմ,
- դարձ.

սա քա-կէ
գե-րե-լոցն

զա - մուրս
առ-Գեղ

mf *p* *pp*

որ
գե

ու
րե

5

Գիմ:
դարձ:

f

ՀԱՒԻԿ ՄԻ ՊԱՅԾԱՌ ՏԵՄԻ

Commodo, dolce, ma con calore

Ազատ, խափու, մեղմ, բայց պայծառ, ջերմորեն

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of staves. The vocal line is in treble clef, and the piano accompaniment is in grand staff (treble and bass clefs). The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The tempo/mood is indicated as 'Commodo, dolce, ma con calore'.

System 1: The vocal line begins with a piano (*p*) dynamic. The lyrics 'Հա-ւիկ' (Ha-vik) and 'մի' (mi) are under the first two measures. The piano part starts with a piano (*pp*) dynamic. The lyrics 'պայ-ծառ' (paytsar) and 'տե -' (te -) are under the vocal line in the third and fourth measures.

System 2: The vocal line continues with a melodic line. The lyrics '- սի' (- si) and 'ա -' (a -) are under the vocal line in the second and third measures.

System 3: The vocal line continues with a melodic line. The lyrics 'ա -' (a -) and 'ա -' (a -) are under the vocal line in the second and third measures.

System 4: The vocal line continues with a melodic line. The lyrics 'աճ' (ach) and 'Գը մաճ' (ge mach) are under the vocal line in the first and second measures. The piano part has a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The lyrics 'աճ-Գը' (ach-ge) and 'մա -' (ma -) are under the vocal line in the third and fourth measures.

- 6h n°վ. n°վ. n°վ.

n°վ. გრ - վაგ n°վ.

n°վ. n°վ. n°վ. გრ -

- վაგ. n°վ. გრ - վაგ:

Գինը՝ 32 Կ.
Цена: К.

„ՀԱՅԱՍՏԱՆ“
„ԱՌԱՏԱՆ“

621131

